

ДЕРЖАВНА
СЛУЖБА
ЯКОСТІ ОСВІТИ
УКРАЇНИ

Бриф за результатами дослідження **якості організації дистанційного навчання** у закладах загальної середньої освіти України

Лютий 2022

Про дослідження

Дослідження якості організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти України було проведене методом онлайн анкетування учнів старшої школи, батьків учнів початкової та базової/старшої школи, вчителів початкової та базової/старшої школи, керівників закладів освіти 18–24 лютого 2022 року.

Дослідження проведене Державною службою якості освіти України у співпраці з ініціативою «Система забезпечення якості освіти», яка впроваджується в межах проекту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe). «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) є проектом міжнародної технічної допомоги, що реалізується компанією Alinea International та фінансується Урядом Канади. Методологія та рецензування інструментів відбувалося у співпраці з соціологічною агенцією Vox Populi.

Завдання дослідження:

- ▶ вивчити стратегії роботи закладів освіти в умовах пандемії COVID-19;
- ▶ дослідити (визначити) освітні втрати та здобутки в умовах дистанційного навчання (навчальний час, освітні програми, уміння, автономія та незалежність учнів) на різних освітніх рівнях (циклах);
- ▶ визначити категорії учнів, які найбільше потребують компенсаторних заходів;
- ▶ дослідити, які політики на рівні закладу застосовувались для підтримки найбільш вразливих категорій учнів під час дистанційного навчання;
- ▶ дослідити рівень готовності педагогічних працівників сільської та міської місцевості до організації дистанційного навчання;
- ▶ дослідити рівень технічного забезпечення дистанційного навчання (мережа, пристрої, платформа) у сільській та міській місцевості;
- ▶ визначити потреби закладів сільської та міської місцевості щодо забезпечення якості дистанційної освіти

Вибірка

У дослідженні взяли участь всього 6581 респондент, з-поміж них 1112 учнів та учениць закладів освіти I–III ступенів, 1540 батьків учнів початкової школи, 1984 батьків базової та старшої школи, 595 вчителів початкової школи, 1298 вчителів базової та

старшої школи, 52 керівники закладів освіти.

Поняття, що використовуються у звіті:

Дистанційне навчання – індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Освітні втрати – втрати, що відбулися в освітньому процесі (у навчальному часі, змісті освітніх та навчальних програм, уміннях учнів) під час переходу на дистанційне навчання у період пандемії на різних освітніх рівнях (циклах).

Вчителі базової та старшої школи – педагоги які викладають на рівні базової середньої та профільної середньої освіти.

Батьки учнів/учениць базової та старшої школи – батьки учнів/учениць, які здобувають базову середню та/або профільну середню освіту.

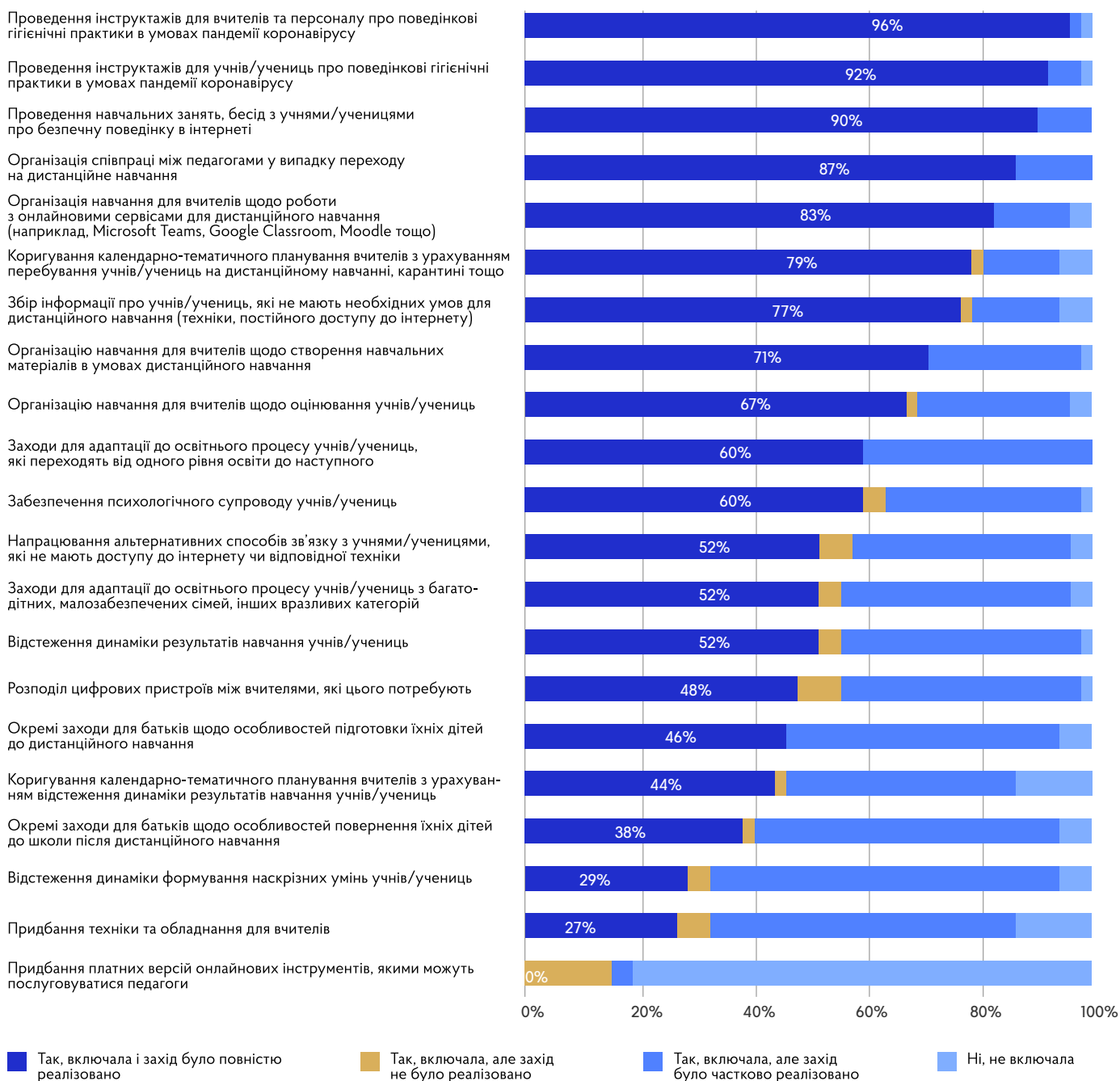
Для означення **керівників закладів освіти** у цьому звіті також використовуються поняття директор закладу освіти, директор школи.

Основні результати дослідження

1. Заклади загальної середньої освіти готувались до дистанційної роботи у 2021–2022 навчальному році через пандемію COVID-19, однак не всі заплановані заходи реалізували повною мірою.

Дослідження показало, що більшість провели інформаційно-роз'яснювальну роботу, організували відповідні навчання для педагогів, рідше – вживали заходів для адаптації освітнього процесу до дистанційного формату, забезпечення його ефективності.

Підготовка до нового 2021–2022 навчального року

Більш ніж 90 % керівників зазначили про проведення **інформаційно-роз'яснювальної роботи** про гігієнічні безпекові практики серед вчителів та учнів; навчальні заняття, бесіди з учнями про безпечну поведінку в Інтернеті.

У більшості закладів освіти також були організовані **навчання для педагогів**, щоб посилити їхню спроможність працювати дистанційно. Основними темами для підвищення компетентностей педагогів стали: робота з онлайн-сервісами Microsoft Teams, Google Classroom, Moodle (вказали 83 % керівників закладів освіти); створення навчальних матеріалів в умовах дистанційного навчання (71 %); оцінювання учнів/учениць (67 %).

Менше уваги заклади освіти приділяли **адаптації освітнього процесу до умов та викликів дистанційного навчання, змінам підходів у роботі**. 79 % керівників шкіл зазначили, що у закладі передбачалась можливість коригування педагогами календарно-тематичного планування (КТП) з урахуванням перебування учнів/учениць на дистанційному навчанні, планували коригувати КТП з урахуванням відстеження динаміки результатів навчання учнів/учениць у 44 % закладах освіти. Про відстеження динаміки результатів навчання зазначили у 52 % закладів і у 29 % – про відстеження динаміки формування наскрізних умінь. Лише у половині закладів (52 %) напружували альтернативні способи зв'язку з учнями/ученицями, які не мають умов для дистанційного навчання, у 46 % провели заходи для батьків щодо особливостей підготовки до дистанційного навчання.

Найрідше керівники закладів освіти, готуючись до дистанційного навчання, **закупували та/або планували придбати** необхідні технічні засоби навчання: 27 % придбали техніку та обладнання для вчителів, 54 % планували це зробити, але задум було реалізовано частково; 48 % шкіл розподілили цифрові пристрої між вчителями, які цього потребували, 81 % керівників зазначили, що не планували придбання платних версій онлайн-інструментів.

2. Освітній процес в умовах дистанційного навчання продемонстрував недостатньо гнучкості, обмеженість у видах діяльності під час онлайн-навчання, збільшення відповідальності самих учнів/учениць за результати навчання.

Незважаючи на те, що 79 % керівників закладів освіти зазначали, що підготовка до навчального року передбачала коригування вчителями КТП з урахуванням перебування учнів/учениць на дистанційному навчанні та/або карантині, більш ніж половина педагогів таких змін не вносили. Жодних змін до КТП у початковій школі у селах не вносили 62 % вчителів, у містах – 54 %, у базовій та старшій школі – 60 % та 53 % відповідно. Від чверті до третини вчителів і в містах, і в селах під час дистанційного навчання коригували кількість годин на вивчення теми; переносили на пізніший період більш складні для опанування теми; від 11 % до 19 % вчителів об'єднували окремі теми.

Зміни до календарно-тематичного планування під час дистанційного навчання

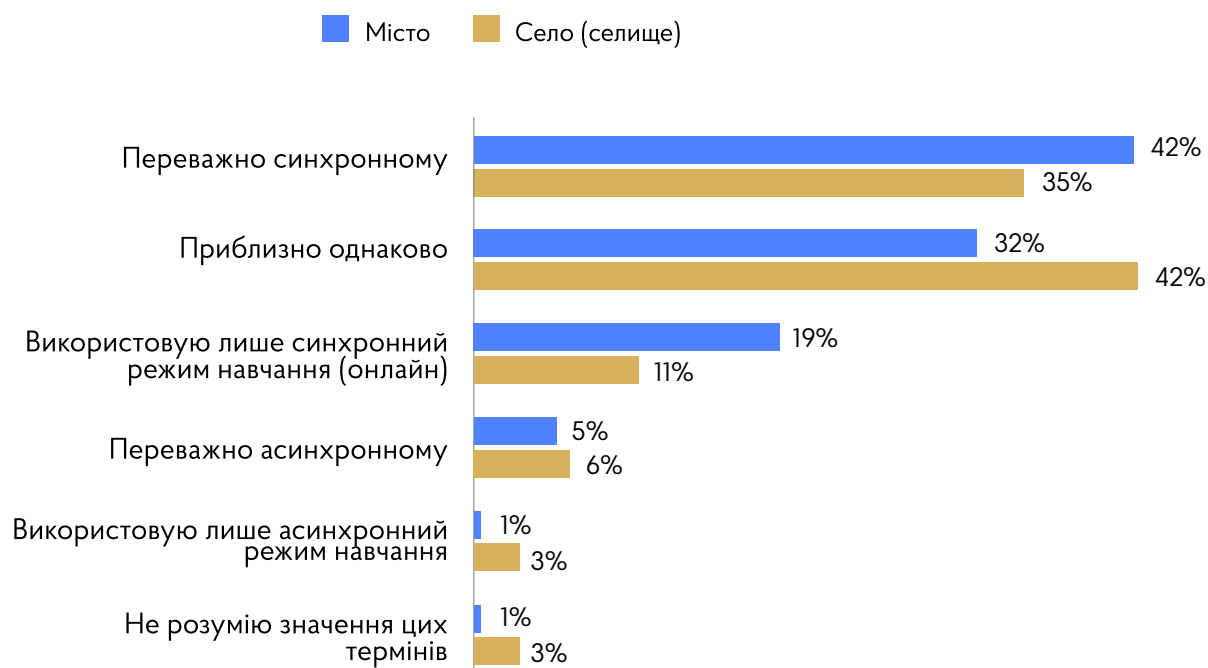

Розклад навчальних занять в умовах дистанційного навчання не змінювався у половині закладів освіти. У селах про це заявили 49 % вчителів початкової школи та 67 % базової та старшої, у містах – 42 % та 48 % відповідно.

Серед недоліків дистанційного навчання старшокласники назвали відсутність загального графіку проведення онлайн-уроків, адже інколи вони дізнавалися про заняття за 5 хвилин до його початку.

Більш ніж половина педагогів надають перевагу синхронному способу ведення дистанційного навчання, третина використовує синхронний та асинхронний способи одночасно. У містах вчителі частіше вдаються до синхронного навчання, як порівняти з колегами, які працюють у закладах освіти, розташованих у сільській місцевості. У початковій школі це співвідношення становить 59 % для міст та 52 % для сіл, у базовій та старшій – 61 % та 46 % відповідно. Асинхронний спосіб ведення дистанційного навчання переважає у селах – про це зазначили 14 % вчителів початкової школи та 9 % базової та старшої, у місті – 8 % та 6 % відповідно.

Якому способу дистанційного навчання віддавали перевагу вчителі базової та старшої школи?

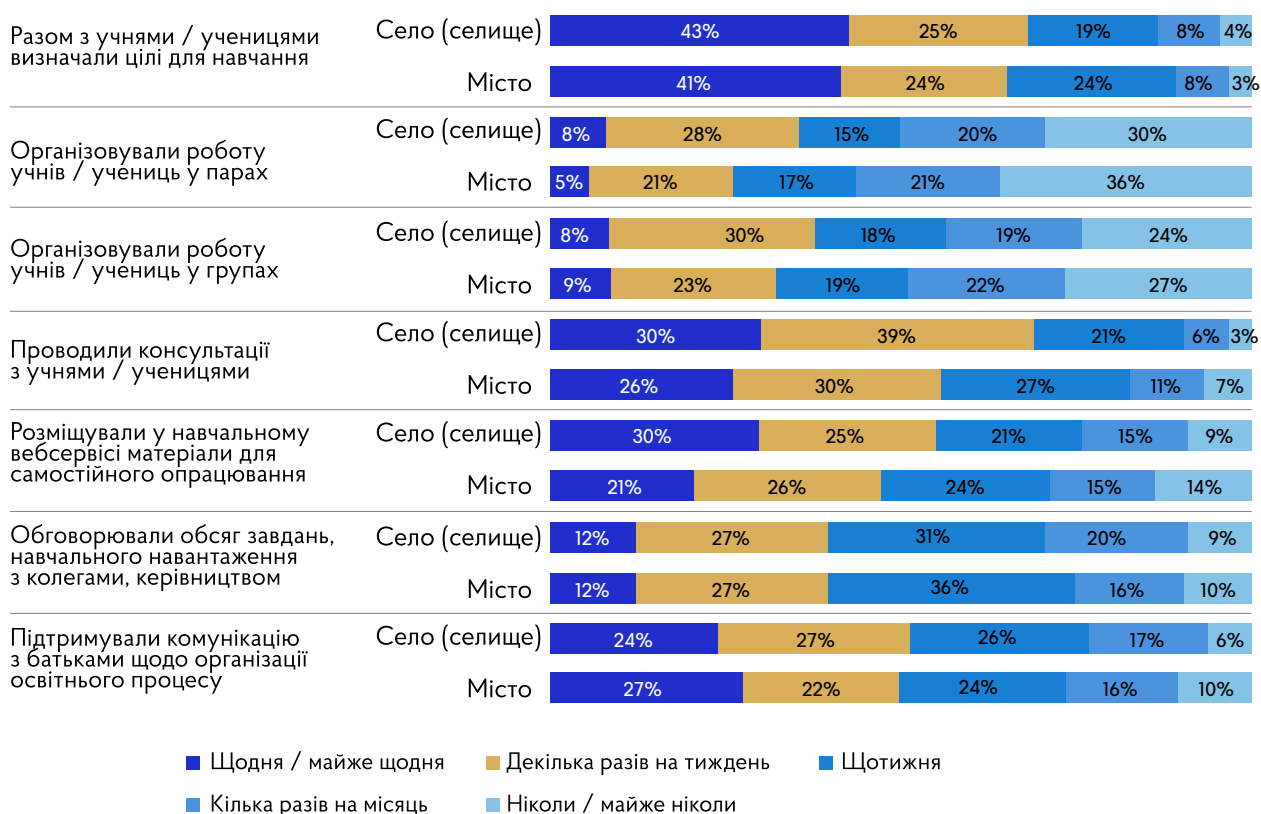
Від 7 % до 16 % педагогів вказали, що учні/учениці самостійно опановували навчальний матеріал, частіше про це зазначали у селах, особливо у початковій школі. Щодня або кілька разів на тиждень 55 % вчителів у селах та 47 % у містах розміщували у спеціальному веб-сервісі матеріали для **самостійного опрацювання** учнями базової та старшої школи, але значно **рідше надавали критерії оцінювання** для цих завдань: 33 % та 26 % відповідно.

63 % учнів у селах та 61 % у містах зазначили, що всі або більшість вчителів надавали їм завдання для самостійного опрацювання. Розміщуючи на спеціальному веб-сервісі матеріали для самостійного опрацювання, 50 % всіх та/або більшості вчителів готові завжди надати підтримку та допомогти, якщо в учнів виникають труднощі з виконанням цих завдань. 8 % вчителів не пропонували допомогу та підтримку.

Попри готовність більшості вчителів надавати учням/ученицям підтримку в самостійному опануванні навчального матеріалу, відповідаючи на запитання «Що б ти хотів(-ла) змінити в організації дистанційного навчання у своїй школі?» учні/учениці зазначали, що їм не вистачає «більше пояснень від вчителів замість самостійного опрацювання», «більше презентацій навчального матеріалу, адже це допомагає краще зрозуміти тему уроку», «більше часу приділяти поясненню нових тем». Загалом, такі відповіді можуть свідчити і про непосильне навантаження вчителями учнів/учениць, і про несформованість у старшокласників уміння самостійно вчитися.

В умовах дистанційного навчання педагоги не мали можливості застосовувати звичні для освітнього процесу види діяльності та форми організації роботи учнів/учениць. Від чверті до третини вчителів ніколи або майже ніколи під час дистанційного навчання **не організовували роботу учнів/учениць у групах та/чи в парах**. Щодня це робили менше 10 % вчителів, а не більше третини – кілька разів на тиждень.

Види діяльності та форми роботи, які застосовували вчителі базової та старшої школи в умовах дистанційного навчання

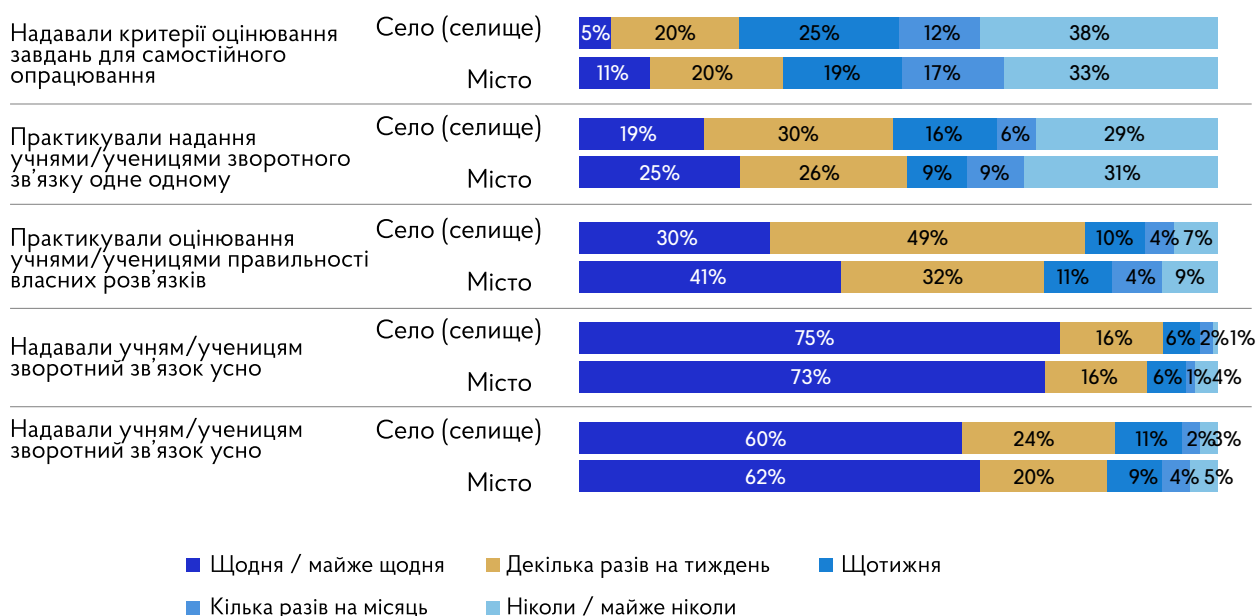
Відповіді вчителів показують, що **проектні, пошукові, дослідницькі** завдання частіше застосовують у містах, ніж у селах: 41 % проти 34 % у базовій та старшій школі та 46 % проти 30 % у початковій відповідно.

Оцінювання – невід’ємна складова освітнього процесу. В умовах дистанційного навчання функція оцінювання, особливо формувального, зростає, адже частину матеріалу учні/учениці змушені засвоювати самостійно, відповідно вони потребують фахового зворотного зв’язку. Будь-яке оцінювання спирається на чіткі та зрозумілі критерії, про які поінформовано учасників освітнього процесу.

Як свідчать дані, вчителі початкової школи і в селах, і в містах частіше надавали зворотний зв’язок учням та ученицям щодо успіхів у навчанні, ніж педагоги базової та старшої школи. Щодня або майже щодня у початковій школі зворотний зв’язок

усно надавали 73–75 % вчителів, письмово – 60–62 %, у базовій – 47–53 % та 41–44 % відповідно.

Види діяльності та форми роботи, які застосовували вчителі початкової школи в умовах дистанційного навчання

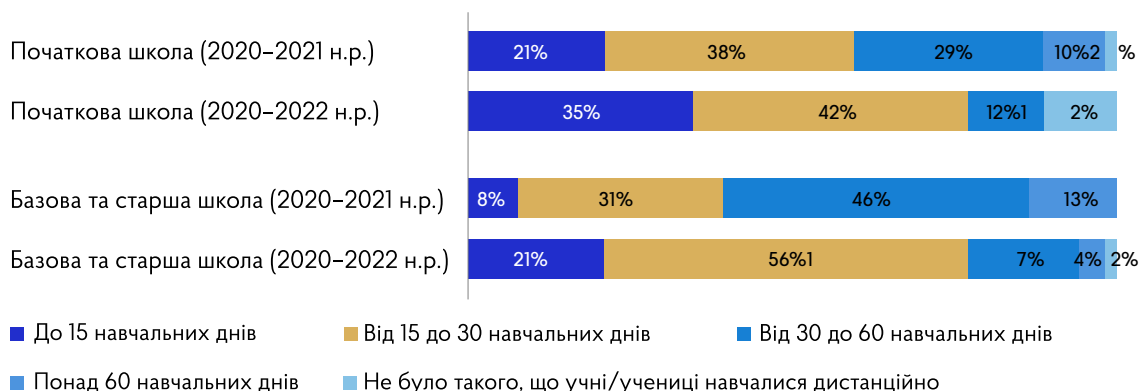
Практики самооцінювання та надання зворотного зв'язку учнями один одному вчителі початкової школи використовують у два-три рази частіше, ніж їхні колеги у базовій та старшій школі.

3. Дистанційне навчання спричинило втрати у навчальному часі, обмеження доступу до освітнього процесу, зміни у результатах навчання учнів/учениць.

Втрати в навчальному часі

Як зазначили керівники закладів освіти, половина учнів/учениць базової і старшої школи вчилися дистанційно третину 2020–2021 навчального року. Крім цього, третина усіх учнів/учениць не вчилася щонайменше два тижні через карантин та/або вимушені канікули. Учні/учениці початкової школи дистанційно навчалися менше часу: від півтора до трьох місяців – 29 %, понад три місяці – 10 %, найбільше учнів – 38 % вчилися дистанційно від трьох тижнів до півтора місяця.

Кількість днів, коли учні/учениці навчались дистанційно (відповіді директорів шкіл)

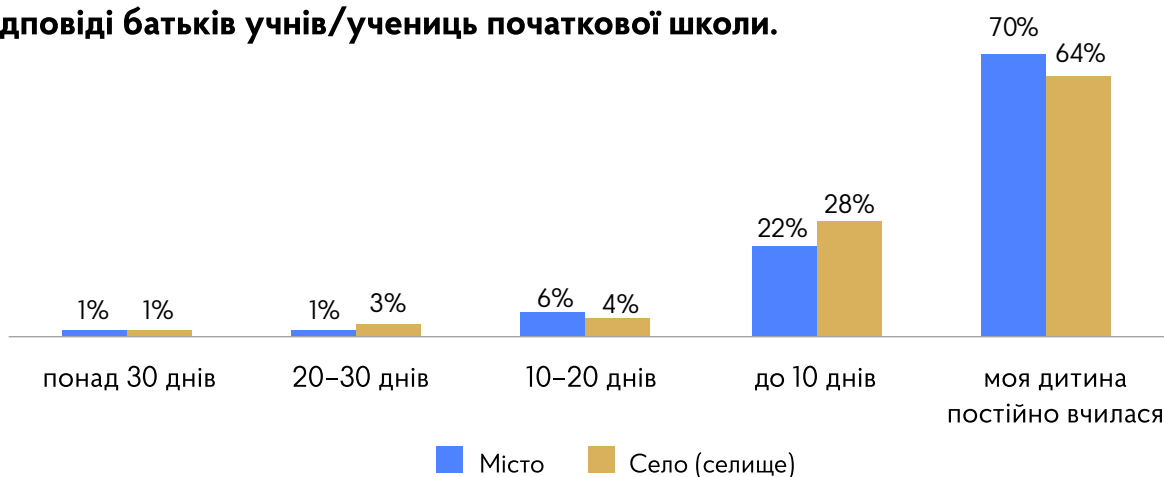
У 2021–2022 навчальному році (до початку військової агресії росії проти України) заклади загальної середньої освіти менше часу працювали дистанційно. З 1 вересня 2021 року до 23 лютого 2022 року 56 % учнів/учениць базової та старшої школи вчилися дистанційно від трьох тижнів до півтора місяця, 21 % – два тижні. Третина учнів/учениць початкової школи перебувала на дистанційному навчанні до двох тижнів, 42 % – від двох тижнів до півтора місяця. 12 % дітей навчались очно постійно.

Обмеження доступу до освітнього процесу

За даними 70 % батьків учнів/учениць початкової школи у міській місцевості та 64 % у сільській, у 2021–2022 навчальному році їхні діти постійно вчилися в умовах дистанційного навчання. Про учнів/учениць базової та старшої школи так зазначили 68 % батьків у містах та 64 % у селах. Частіше за все діти були відсутні на навчанні до 10 днів, у містах про це зазначили від 22 % до 25 % батьків, у селах – 26–28 %.

Кількість навчальних днів під час дистанційного навчання, коли діти взагалі не вчилися (не відвідували уроки, не працювали самостійно).

Відповіді батьків учнів/учениць початкової школи.

У селах менше учнів та учениць мали доступ до освітнього процесу під час дистанційного навчання, ніж у містах. Про те, що усі учні початкової школи були охоплені дистанційним навчанням у 2021–2022 н.р. зазначили 31 % учителів у селах та 56 % – у містах. У базовій та старшій школі показники майже не відрізняються. 33 % педагогів у селах вказали, що усі учні базової та старшої школи мали доступ до освітнього процесу під час дистанційного навчання, 60 % – у містах.

3-поміж причин, чому діти не могли навчатися та/або самостійно опрацьовувати навчальний матеріал, батьки найчастіше вказують на хворобу (58 % опитаних батьків учнів/учениць базової та старшої школи та 41 % початкової), відсутність інтернету та/або слабке його з'єднання (47 % батьків учнів/учениць базової та старшої школи та 35 % початкової).

Причини, через які учні та учениці не вчилися під час дистанційного навчання (батьки учнів/учениць базової та старшої школи)

У початковій школі 29 % батьків зазначили, що діти не вчилися, бо самостійно не могли підключитися до онлайн-платформ, 20 % – перебували у бабусі та дідуся, де немає відповідних умов для навчання, 18 % – через відключення електроенергії, 13 % – не вміють вчитися самостійно, 10 % – бракувало робочого місця і техніки вдома.

Причини, через які учні та учениці не вчилися під час дистанційного навчання (батьки учнів/учениць початкової школи)

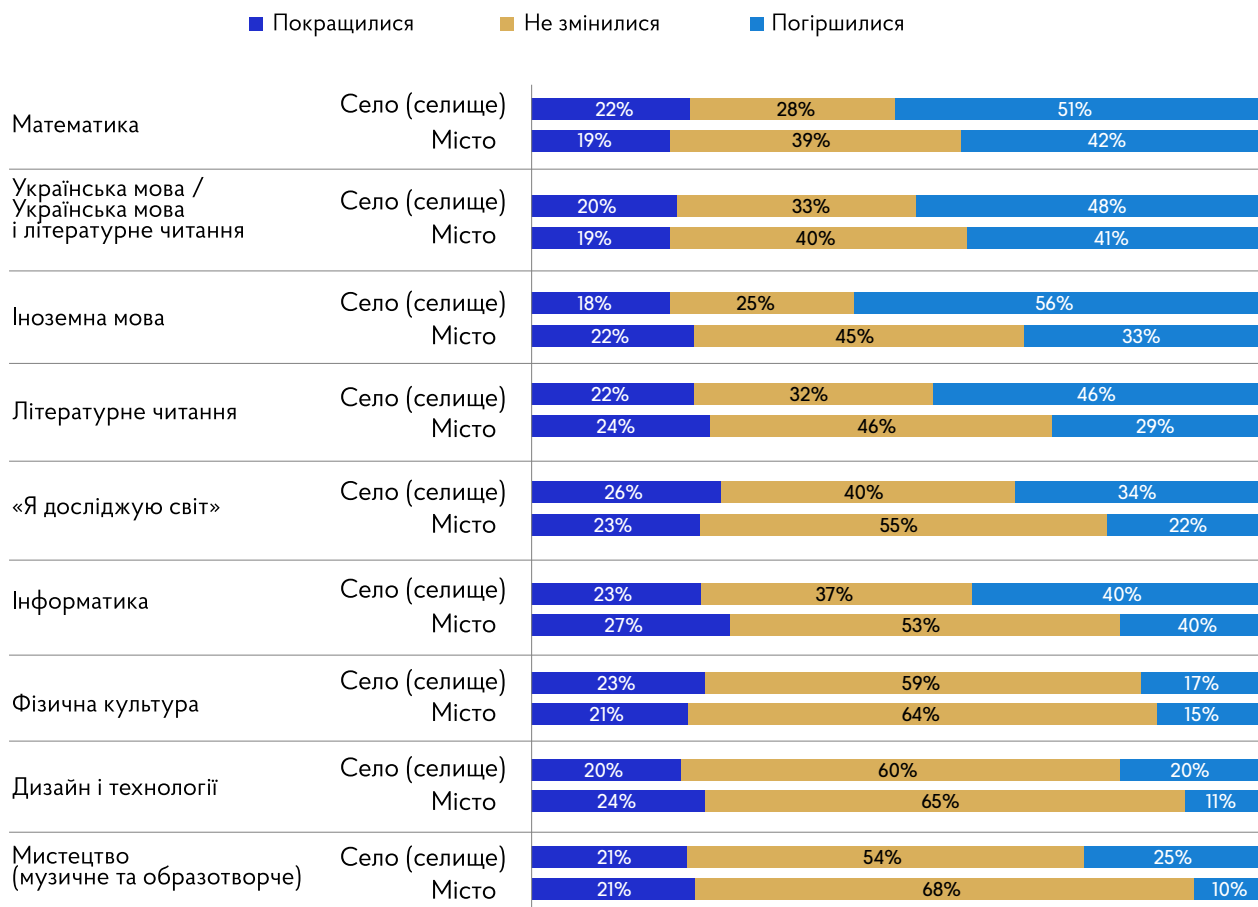
Про брак мотивації до навчання як причину пропуску занять вказали 7 % батьків учнів/учениць початкової школи, про перенавантаження – 5 %, про неякісне подання навчального матеріалу – 2 %. Якщо порівняти з початковою, у базовій та старшій школах збільшується вплив таких факторів, як брак в учнів/учениць мотивації до навчання (вказали 13 % батьків), непроведення дистанційного навчання окремими вчителями (13 % проти 3 % у початковій школі), неякісне подання навчального матеріалу (5 % проти 2 % у початковій школі).

Зміни у результатах навчання учнів/учениць початкової школи

За даними опитування керівників закладів освіти, результати навчання учнів початкової школи у більшості освітніх галузей не змінилися, за винятком математичної та мовно-літературної (українська та іноземна мови), де результати навчання погіршилися.

У селах більше вчителів початкової школи вказують на погіршення результатів навчання учнів/учениць, ніж у містах. Причому тенденція зберігається для всіх предметів.

Як, за вашими спостереженнями, змінилися результати навчання учнів/учениць початкової школи в умовах дистанційного навчання? (вчителі початкової школи)

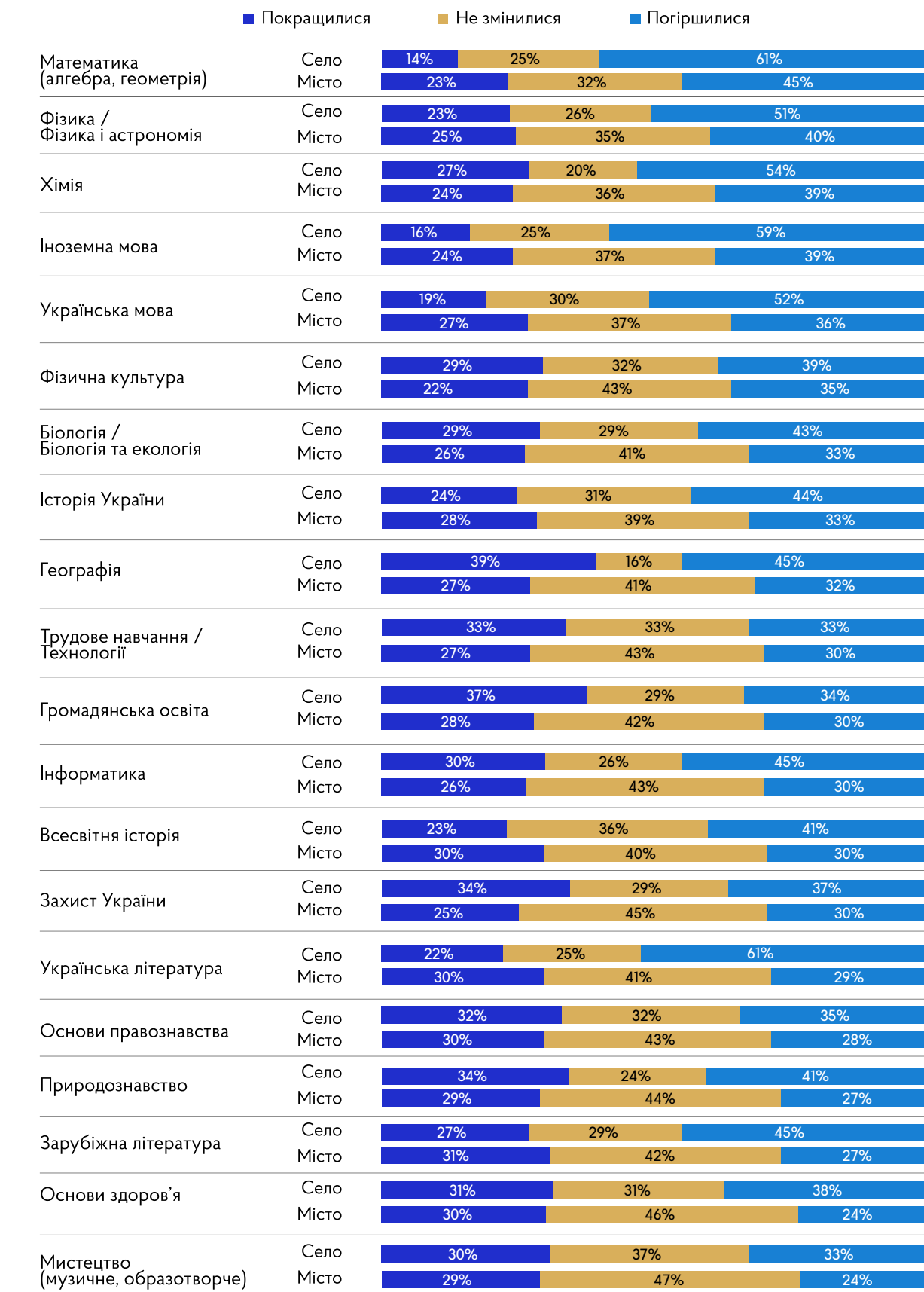

Близько 90 % батьків учнів/учениць початкової школи в містах та в селах високо оцінили організацію вивчення таких навчальних предметів як математика, українська мова, «Я досліджую світ», літературне читання. Водночас, близько 20 % батьків висловлюють занепокоєння організацією вивчення в умовах дистанційного навчання з інформатики, іноземної мови, фізичної культури.

Зміни у результатах навчання учнів/учениць базової школи

У селах більш ніж половина вчителів базової школи вказують на погіршення результатів навчання учнів/учениць з шести навчальних предметів. Про погіршення результатів навчання з математики (алгебра, геометрія) вказало 61 % вчителів, з іноземної мови – 59 %, з хімії – 54%, з української літератури – 53 %, з української мови – 52 %, з фізики (фізика і астрономія) – 51 %. Водночас, у селах більша частка педагогів вказала на покращення результатів з певних предметів, якщо порівняти із містом. Наприклад, 39 % вчителів у селах вказали на покращення результатів з географії, тоді як у містах – 27 %, 37 % – з громадянської освіти, у містах – 28 %, по 34 % – з природознавства та захисту України, у містах – 29 % та 25 % відповідно.

Як змінилися результати навчання учнів/учениць базової школи в умовах дистанційного навчання? (вчителі базової школи)

У містах у базовій школі, за оцінками від третини до майже половини вчителів, результати навчання учнів/учениць не змінилися. Погіршення результатів педагогіки спостерігають передусім з предметів математично-природничого циклу, однак на це вказує менше вчителів у містах, ніж у селах. Про зниження результатів навчання з математики (алгебра, геометрія) зазначило 45 % респондентів, з фізики (фізика і астрономія) – 40 %, з хімії – 39 %. Дещо менше вчителів базової школи вказують на погіршення результатів навчання у мовній галузі. З іноземної мови про зниження результатів навчання учнів/учениць в умовах дистанційного навчання зазначає 39 % опитаних педагогів, з української мови – 36 %.

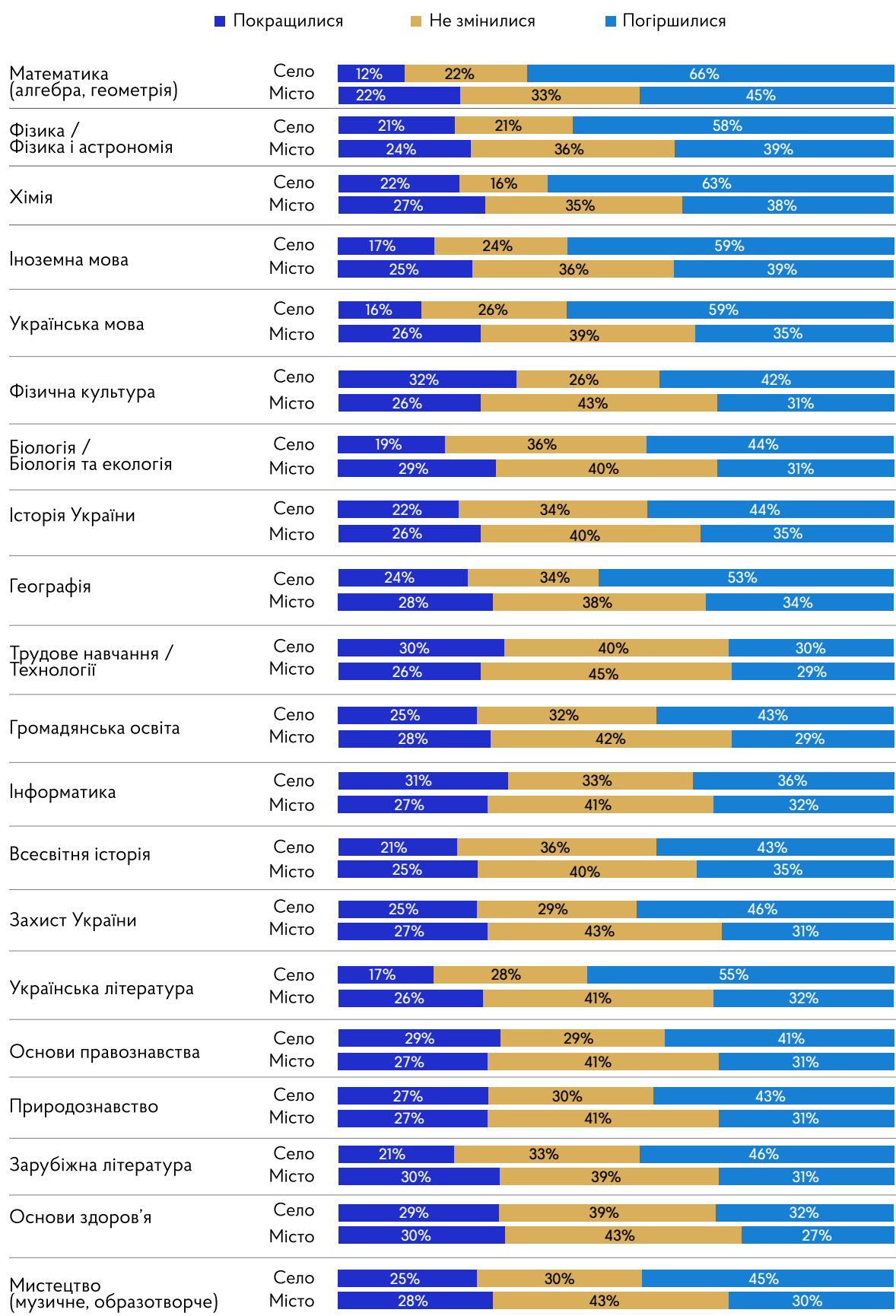
70–80 % батьків учнів/учениць базової та старшої школи високо оцінили організацію вивчення навчальних предметів їхніми дітьми під час дистанційного навчання, але цей показник нижчий, ніж серед батьків учнів/учениць початкової школи, там він становить 90 %.

Зміни у результатах навчання учнів/учениць старшої школи

За спостереженнями вчителів у містах, результати учнів/учениць старшої школи з більшості навчальних предметів не змінилися, однак це не стосується вивчення математики (45 % педагогів вважають, що результати навчання з цього предмета погіршилися), фізики/фізики і астрономії (40 %), іноземної мови та хімії (по 39 %).

У старшій школі в селах вчителі відмічають погіршення результатів навчання з 7 предметів: з математики (алгебра, геометрія) – так вважають 66 % педагогів, хімії – 63 %, іноземної мови – 59 %, української мови – 59 %, фізики/фізики і астрономії – 58 %, української літератури – 55 %, географії – 53 %.

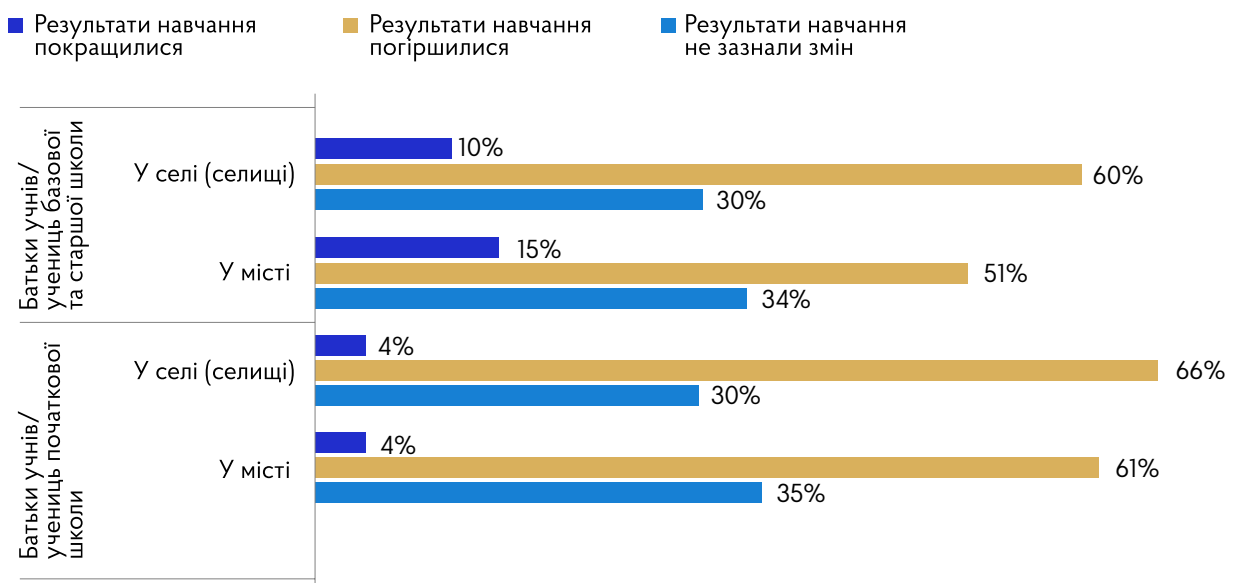
Як змінились результати навчання унів/учениць в умовах дистанційного навчання? (відповіді вчителів старшої школи)

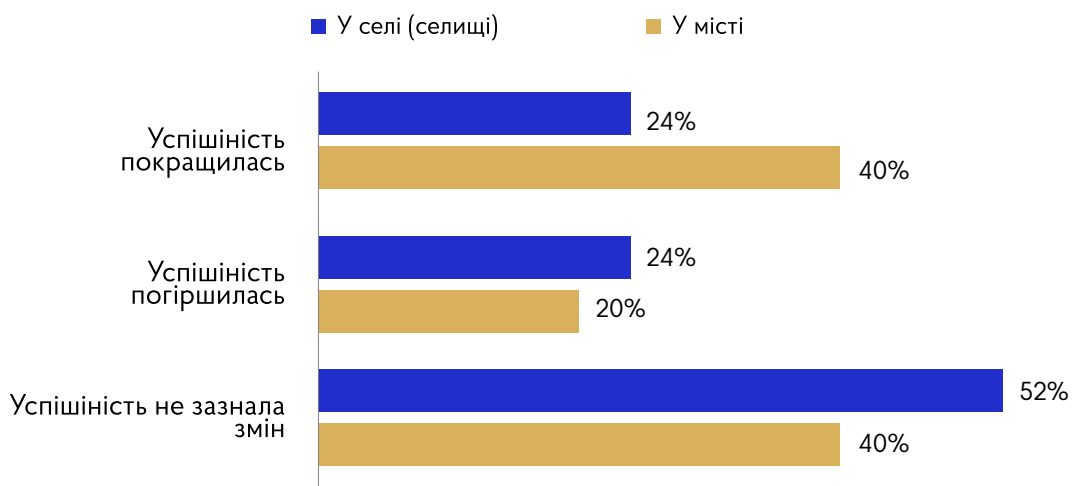
Думка батьків і вчителів та самих старшокласників про те, як перехід на дистанційне навчання вплинув на результати навчання, дещо відрізняється. Більшість батьків вважають, що результати навчання їхніх дітей погіршилися: у містах так думають 51 %, в селах – 60 %.

Натомість лише 20 % старшокласників у містах та 25 % у селах вказали про погіршення своєї успішності. 40 % опитаних старшокласників у містах вважають, що дистанційне навчання ніяк не вплинуло на їхню успішність у навчанні, водночас, 40 % вважають, що вони почали навчатися краще, ніж під час очного навчання. У сільській місцевості 52 % старшокласників не відчуло змін у своїй успішності, 24 % зазначили, що вона покращилася.

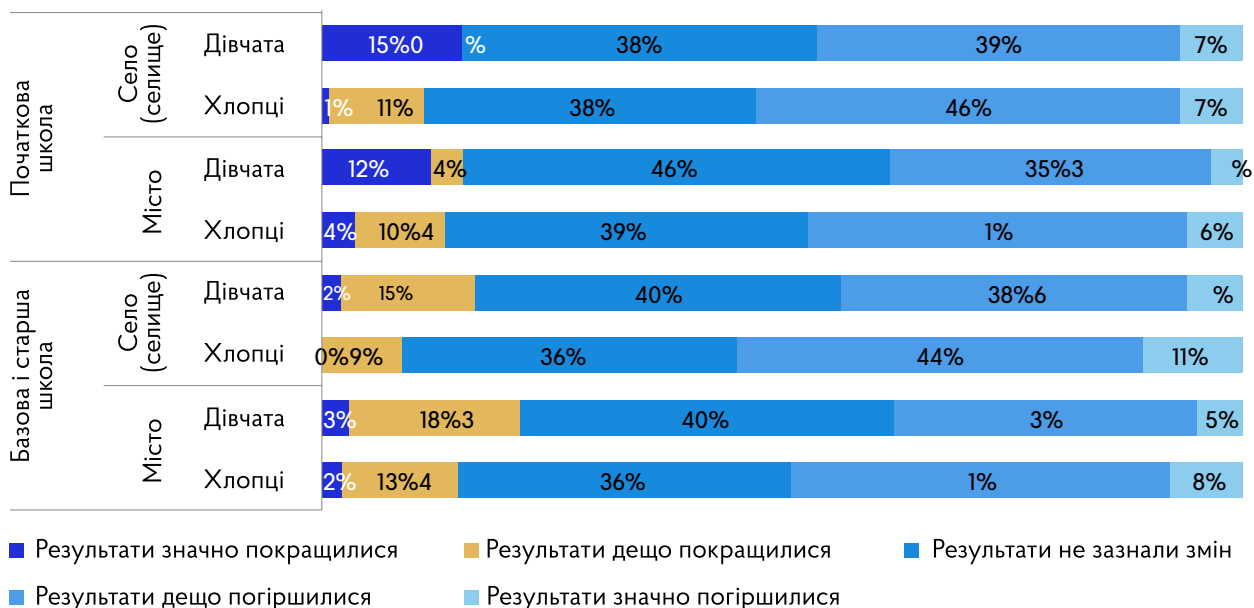
Як перехід на дистанційне навчання вплинув на результати навчання дітей? (відповіді батьків)

Як дистанційка вплинула на успішність у навчанні? (відповіді учнів/учениць)

Оцінка впливу дистанційного навчання на результати навчання учнів та учениць (відповіді вчителів)

Вчителі вважають, що дистанційне навчання негативно впливає передусім на успішність хлопців, ніж дівчат.

За оцінками вчителів і в містах, і в селах, дистанційне навчання мало більш негативний вплив на успішність хлопців ніж дівчат. У селах 55 % вчителів базової та старшої школи вважають, що результати погіршилися у хлопців, 44 % – що у дівчат. На рівні початкової школи так вважають 53 % та 46 % педагогів відповідно. У містах про погіршення результатів навчання хлопців вказали 49 % вчителів базової та старшої школи і 47 % початкової, щодо дівчат такої думки по 38 % педагогів на кожному рівні освіти. Водночас частка вчителів початкової школи, які зазначили про погіршення результатів дівчат у селах (46 %) майже така сама (47 %), що вказали про погіршення результатів у хлопців у містах. Ці дані можуть вказувати, що причиною погіршення результатів є не стільки стать, як місцевість, де розташований заклад освіти, та інші чинники.

4. Для ефективного дистанційного навчання бракує живого спілкування між вчителями та учнями/ученицями, сформованих умінь в учнів/учениць самостійно вчитися, технічних засобів і доступу до інтернету, відповідних навичок роботи з технологіями дистанційного навчання у вчителів, особливо у селах.

Серед чинників, які негативно впливають на результати навчання учнів/учениць в умовах дистанційного навчання, вчителі насамперед називають відсутність «живого спілкування»: 73 % вчителів про це зазначили у містах та 78 % у селах – для початкової школи та 61 % і 57 % відповідно – для базової та старшої.

Що найбільш негативно впливає на результати навчання учнів/учениць? (відповіді вчителів початкової школи)

Невміння учнів самостійно вчитися більше бачать як проблему вчителі у базовій і старшій школі у містах (67%), ніж у селах (53%), для початкової школи показники не відрізняються – 62% та 61% відповідно.

Прослідковується також залежність навчальних втрат від рівня сформованості наскрізних умінь. У містах більше вчителів вказують про прояв у їхніх учнів/учениць окремих умінь, ніж у селах. Найбільша різниця прослідковується в оцінці прояву умінь висловлювати власну думку письмово (у містах про це зазначили 58% педагогів, у селах – 42%), критично та системно мислити (52% і 39% відповідно), логічно обґрунтовувати позицію (53% і 43%).

Відсутність постійного доступу до швидкісного Інтернету та технічних засобів в учнів/учениць називають основною причиною навчальних втрат 66% і 69% вчителів початкової школи у сільській місцевості та 57% і 63% у базовій та старшій. Для міст ці показники нижчі – на рівні 50%.

У початковій школі зниження результатів навчання із браком підтримки батьків пов'язують 42% вчителів у містах та 43% у селах. Для базової та старшої школи ці показники вищі у селах – 49% і нижчі у містах – 34%.

Найменше педагогів зниження результатів навчання учнів/учениць пов'язують із виконанням своїх професійних обов'язків: браком зворотного зв'язку щодо навчального поступу від учителя – про це зазначають 13–14% педагогів у містах та

Що найбільш негативно впливає на результати навчання учнів/учениць? (відповіді вчителів базової та старшої школи)

селам (різниця у відповідях з урахуванням рівнів викладання незначна), відсутністю відповідних навичок роботи з технологіями дистанційного навчання – 7–8 % у селах та 11–12 % у містах, використанням різних електронних платформ та каналів зв'язку з учнями/ученицями – 10–14 % у селах та 6–7 % у містах.

Керівники міських закладів освіти, оцінюючи вплив різних чинників на погіршення результатів навчання учнів/учениць, акцентують увагу на зниженні мотивації до навчання (54 %), сільських – на брак підтримки батьків (64 %), відсутність у педагогів навичок роботи з використанням технологій дистанційного навчання (36 %). Понад 20 % керівників шкіл вважають, що погіршує результати навчання брак зворотного зв'язку від вчителів щодо навчального поступу учнів (серед вчителів про це зазначали 13–14 %).

5. Для надолуження навчальних втрат, спричинених дистанційним навчанням, заклади освіти/педагоги пропонували додаткові навчальні матеріали, відстежували динаміку результатів навчання та надавали зворотний зв'язок, проводили консультації.

Дані анкетування учнів показують, що педагоги пропонували учням різноманітні навчальні матеріали: про відео-уроки зазначили 71 % респондентів; матеріали з підручників – 70 %; матеріали, підготовлені вчителем (картки, схеми, тексти, презентації тощо) – 67 %; навчальні фільми – 60 %; додаткову літературу з теми – 33 %; уроки і навчальні матеріали національної платформи «Всеукраїнська школа»

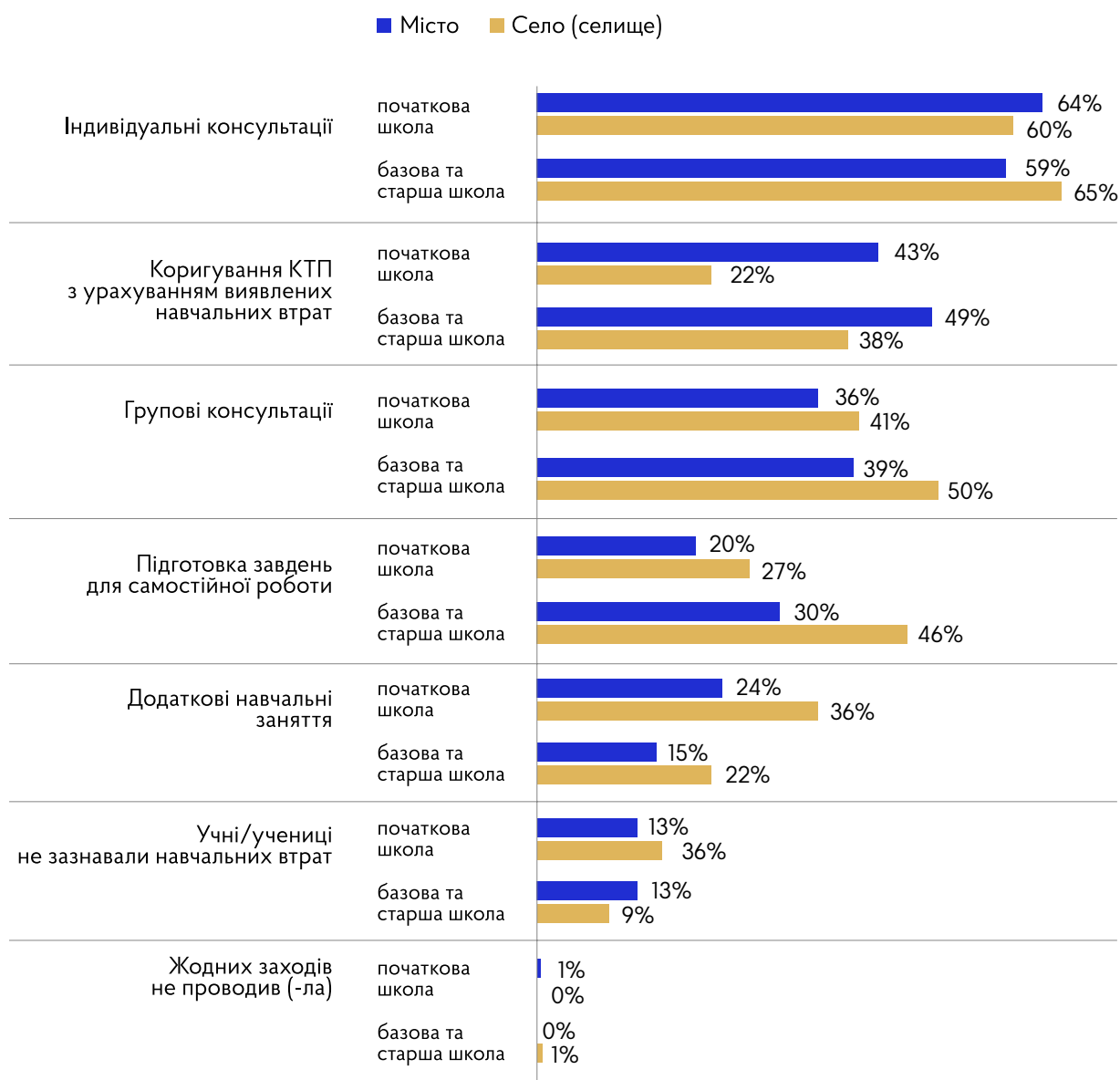
Які навчальні матеріали пропонували вчителі під час дистанційки? (відповіді учнів/учениць)

онлайн» – 32 %. 7 % опитаних учнів/учениць базової та старшої школи зазначили, що вчителі не пропонували жодних навчальних матеріалів.

Для подолання навчальних втрат, спричинених дистанційним навчанням, заклади освіти передусім організують індивідуальні (про це зазначили орієнтовно 70 % керівників шкіл та приблизно 60 % вчителів) та групові консультації (зазначають близько 60 % керівників, 41 % вчителів початкової школи у селах та 36 % у містах). Додаткові навчальні заняття для подолання навчальних втрат проводять рідше, ніж індивідуальні чи групові консультації. У селах 36 % вчителів початкової школи вказали, що проводять додаткові навчальні заняття, у базовій та старшій – 22 %, у містах цей відсоток нижчий – 24 % та 15 % педагогів відповідно.

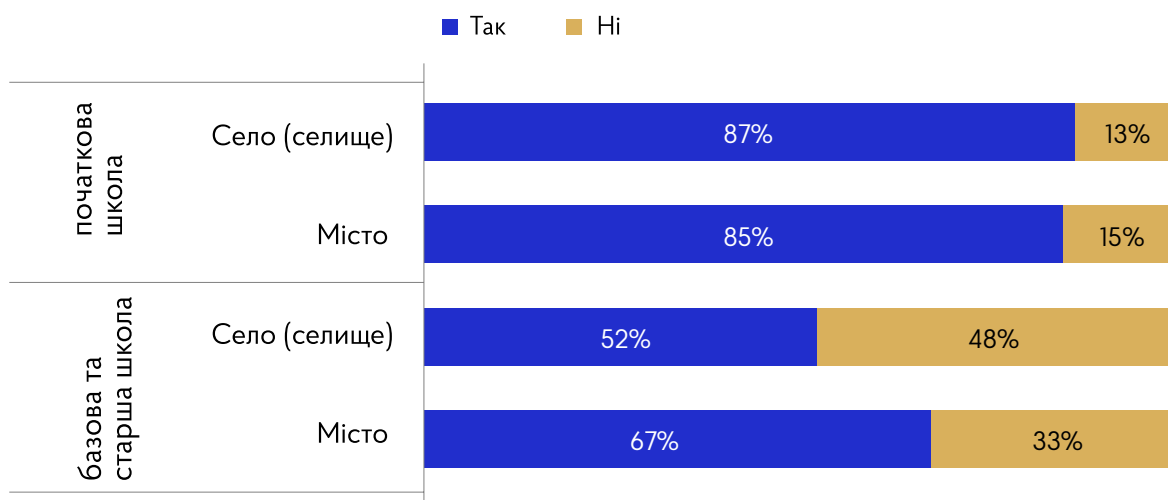
Заходи, що проводили вчителі для подолання навчальних втрат учнів/учениць

6. Не всі вчителі забезпечені технікою та швидкісним інтернетом для проведення дистанційного навчання. Не менше ніж третина учнів/учениць у селах не мають власних засобів для навчання онлайн

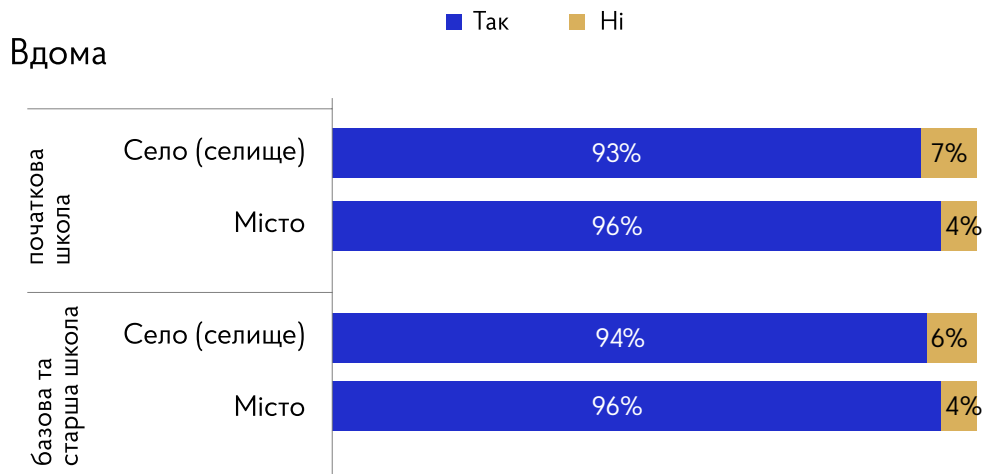
За даними анкетування вчителів, педагоги, які викладають у початковій школі, мають вищий рівень забезпечення робочими комп'ютерами/ноутбуками (85 % у містах та 87 % у селах), ніж їхні колеги у базовій та старшій школі (67 % у містах та 52 % у селах). 8 % вчителів початкової школи, 14 % педагогів базової та старшої у містах і 10 % та 23 % у селах відповідно зазначають, що відсутність техніки не дозволяє ефективно застосовувати технології дистанційного навчання.

Чи забезпечені ви у закладі освіти робочим комп'ютером для організації дистанційного навчання?

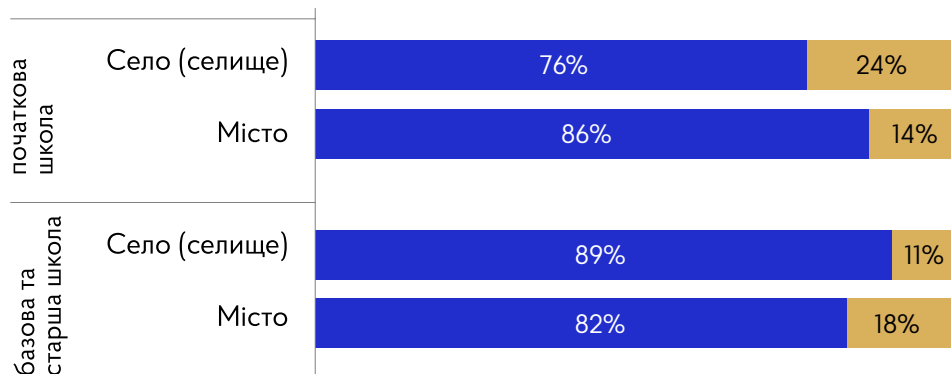

Переважна більшість вчителів мають доступ до швидкісного інтернету вдома та у закладах освіти, у яких працюють. Водночас, основною перешкодою для якісної організації дистанційного навчання 29 % педагогів у селах та 26–27 % у містах називають ненадійне або повільне підключення до мережі Інтернет у закладі освіти.

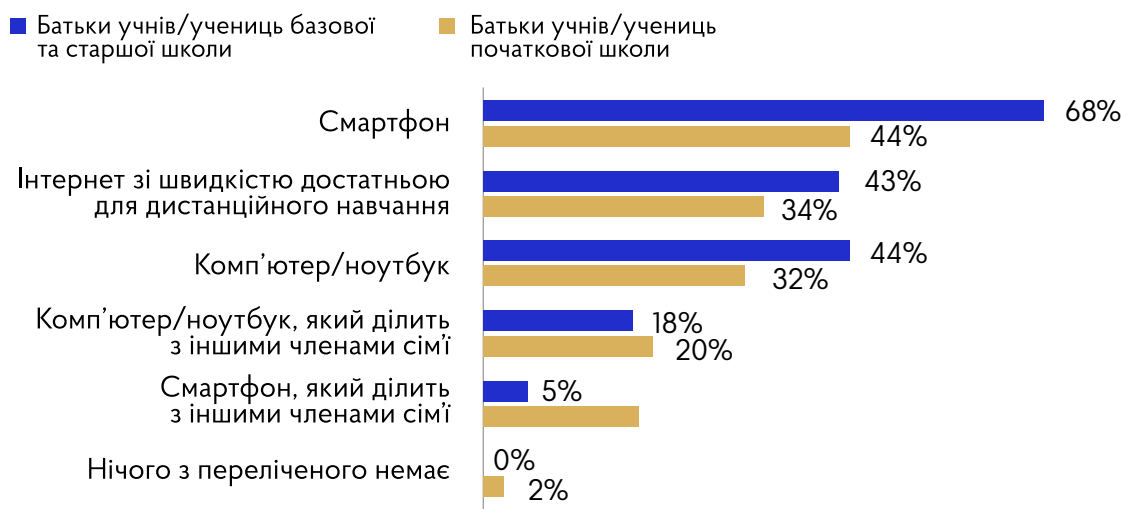
Доступ педагогів до швидкісного інтернету

У закладі освіти, де працюєте

Чим забезпечені діти для участі в дистанційному навчанні? (відповіді батьків)

Чим забезпечені діти для участі в дистанційному навчанні? (відповіді учнів/учениць)

Учні мають гірший рівень забезпечення засобами для дистанційного навчання, ніж вчителі, ймовірно, через те, що фінансові видатки на це повністю покладаються на батьків. Учні початкової школи у селах рідше мають власні засоби для навчання (смартфон чи ноутбук/комп'ютер), ніж базової та старшої. Так, за даними опитування батьків учнів/учениць, – 39 % молодших школярів та 29 % старшокласників користуються гаджетами спільно з батьками та/або братами/сестрами. Найпопулярнішим засобом дистанційного навчання для 93 % старшокласників є смартфон, для 64 % – комп'ютер/ноутбук.

7. Системне дистанційне навчання потребує єдиної електронної платформи

Організація ефективного дистанційного навчання неможлива без онлайн-інструментів та освітніх майданчиків, так званих віртуальних платформ та систем управління навчанням. Такі платформи мають кілька функцій: допомагають управляти навчанням, упорядковувати та систематизувати його; прискорюють процес поширення файлів між педагогами та здобувачами освіти; допомагають створити навчальні завдання та дидактичні вправи; дають можливість відслідковувати результати проходження дистанційного курсу навчання; виступають майданчиками для групової роботи.

Оскільки заклади освіти в Україні не забезпечені централізовано доступом до платних версій навчальних платформ (міжнародна практика є схожою), школи та окремі педагоги самостійно вирішують з якими онлайн-інструментами працювати. Загальна тенденція є такою, що більшість закладів освіти (за даними 63 % керівників) використовують єдину платформу, третина (33 %) – декілька платформ, на вибір вчителя.

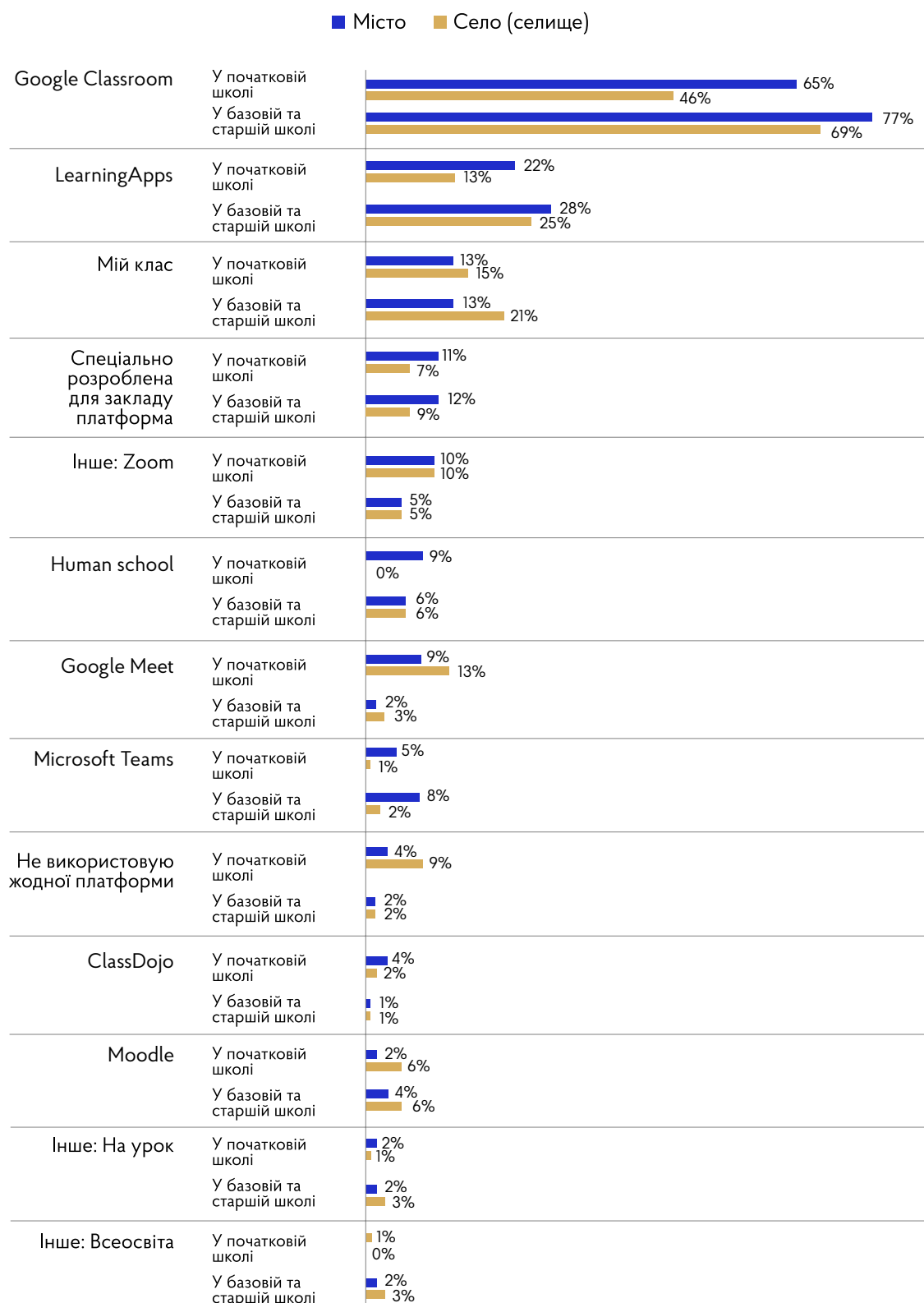
Результати анкетування учнів/учениць показують, що використання у закладі освіти більш ніж однієї електронної платформи для організації дистанційного навчання спричиняло незручності, розгубленість, додаткове навантаження тощо.

Найчастіше для організації дистанційного навчання вчителі базової та старшої школи використовують електронну освітню платформу Google Classroom (69 % у селах та 77 % у містах), рідше педагоги застосовують онлайн-інструменти LearningApp (25 % та 28 % відповідно) та «Мій клас» (21 % та 13 % відповідно), ще рідше Microsoft Teams – платформу для адміністрування процесів (2 % та 8 % відповідно).

За даними анкетування директорів, 10 % закладів освіти у містах та 7 % у селах працюють з платформами, спеціально для них розробленими.

Від 5 % до 10 % вчителів освітньою платформою назвали Zoom – програму для організації відеоконференцій, яка не є навчальним електронним сервісом.

Електронні освітні платформи, які застосовували вчителі для організації дистанційного навчання

Рекомендації за результатами дослідження

1. Єдина платформа для дистанційного навчання

Третина закладів освіти для організації дистанційного навчання використовують декілька онлайн платформ одночасно. Втім для забезпечення більш якісного підходу для організації дистанційного навчання, а також для більшої зрозумілості та зручності усім учасникам освітнього процесу, важливо, щоб така платформа була єдиною для всієї школи. Це може бути, наприклад, Google Classroom, Moodle, або ж самостійно розроблена платформа.

Для забезпечення системного підходу закладам також варто розпочати розроблення повноцінних дистанційних курсів з основних навчальних предметів для 5–11 класів на платформах Google Classroom, Moodle. Відмінність повноцінних курсів від наборів навчальних матеріалів у структурованості, покроковому супроводі самостійної роботи учня, наявності системного зворотного зв'язку. Наявність таких курсів дозволить також відкривати класи з дистанційною формою здобуття освіти, актуальність яких зростає.

2. Доступ до освіти для вразливих категорій учнів

Дослідження показало, що у сільській місцевості дистанційне навчання не може бути єдиним форматом навчання, оскільки саме у селах майже вдвічі менше учнів та учениць мали доступ до освітнього процесу в умовах дистанційного навчання у порівнянні з містом. Основна причина такої ситуації – неспроможність батьків у селах придбати засоби для навчання своїх дітей.

З огляду на це закладам освіти необхідно розробити стратегії залучення перелічених вище категорій учнів/учениць до освітнього процесу.

- ▶ Зібрати дані про наявність у дітей засобів для навчання: комп'ютер/ноутбук, доступ до інтернету, смартфон, місце для навчання.
- ▶ Залучити ресурси для забезпечення учнів/учениць із малозабезпечених та соціально незахищених, багатодітних сімей необхідним обладнанням. Отримати додаткові ресурси допоможе оголошення на сторінці закладу освіти, звернення за допомогою до засновників шкіл, волонтерів, благодійних організацій, організація благодійних заходів, залучення батьків до пошуку ресурсів.
- ▶ У разі, якщо засобів для навчання вразливих категорій учнів/учениць знайти не вдалося, передбачити можливість дистанційного навчання цих учнів безпосередньо у приміщенні школи. Додатковим варіантом забезпечення освітніх потреб таких учнів та учениць може бути проведення у очному форматі консультацій (індивідуальних та групових) за окремим стабільним графіком.

- ▶ Приділити увагу стратегіям мотивування та заохочення учнів/учениць до навчання у дистанційному форматі. Особливу увагу варто приділити хлопцям. Як показують результати дослідження, не всі учні/учениці, які мають належні умови та засоби для дистанційного навчання, використовують їх.

3. Забезпечення педагогів засобами для роботи в умовах дистанційного навчання

Результати дослідження показують, що, більшість педагогів мають засоби для роботи в умовах дистанційного навчання (комп'ютер, інтернет), водночас залишається частка педагогів, яких потрібно цими засобами забезпечити.

У такій ситуації керівник закладу разом із представником засновника мають подбати про те, щоб усі педагоги мали змогу проводити синхронне дистанційне навчання.

- ▶ Придбати комп'ютери та провести швидкісний Інтернет до закладу освіти.
- ▶ Скоригувати розклад навчальних занять у такий спосіб, щоб усі вчителі могли скористатися наявним у закладі обладнанням.
- ▶ Залучити громаду до пошуку ресурсів для закупівлі комп'ютерів, проведення інтернету.
- ▶ Заключити партнерство з громадськими організаціями, благодійними фондами, волонтерськими ініціативами в Україні та за кордоном.

4. Відстеження динаміки результатів навчальних досягнень

Оцінювання результатів навчання

В умовах дистанційного навчання варто розробити єдині підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів, передбачивши надійну систему взаємного зворотного зв'язку між учителям та учнями. Це може бути реалізовано через критеріальне оцінювання, надання коментарів до письмових робіт учнів, надання зворотного зв'язку через месенджери тощо.

Підсумкове оцінювання може відбуватися із урахуванням:

- ▶ тільки поточного оцінювання;
- ▶ поточного та підсумкового тематичного оцінювання;
- ▶ тільки підсумкового тематичного оцінювання.

Вибір підходу залежить від навчального предмету та особливостей роботи кожного педагога. Головною умовою успіху є своєчасне інформування учнів та батьків про систему надання зворотного зв'язку та підходи до підсумкового оцінювання з різних навчальних предметів. Це дозволить зробити систему оцінювання прозорою.

5. Внутрішня система моніторингу результатів навчання

Внутрішня система моніторингу та оцінювання результатів навчання учнів/учениць в умовах дистанційного навчання потребує системного підходу. Дані анкетування педагогів показують, що чверть з них взагалі не здійснюють оцінювання / діагностики навчальних втрат учнів / учениць. А ті, що здійснюють, переважно вказують, що результати навчання учнів/учениць погіршилися. При цьому у селах про негативні тенденції у результатах навчання зазначає більше вчителів, ніж у містах.

Внутрішня система моніторингу та оцінювання результатів навчання має передбачати заходи, які здійснюватимуть керівник та вчителі закладу освіти. Керівник має відслідковувати тенденції на загальношкільному рівні, педагоги – на рівні навчальних предметів, які викладають. Зазвичай моніторинг та оцінювання результатів навчання учнів/учениць проводиться з предметів, з яких складають державну підсумкову атестацію та/або зовнішнє незалежне оцінювання. Результати навчання з решти навчальних предметів рідко підлягають моніторингу, а отже увага до них є меншою, як в частині виконання вимог Державного стандарту, так і в частині визначення та подолання навчальних втрат.

Крім оцінки та діагностики результатів навчання, не менш важливим етапом є визначення стратегії роботи з виявленими результатами та вжиття заходів для подолання навчальних втрат. Найлегшим способом оцінювання результатів навчання є тематичний підхід, коли вчитель пропонує учням / ученицям діагностичну роботу за результатами вивчення певної теми, виявляє на якому рівні вона була засвоєна кожним учнем, і, залежно від результату, пропонує способи надолуження.

Такими способами можуть бути:

- ▶ підготовка індивідуальних завдань для самостійного опрацювання з подальшим зворотним зв'язком;
- ▶ індивідуальні та групові дистанційні та очні консультації;
- ▶ пропонування онлайн-джерел для самостійного опрацювання;
- ▶ допомога однокласників тощо.

6. Гнучкість та адаптивність освітнього процесу

Планування роботи вчителя

Освітній процес в умовах дистанційного навчання потребує більше гнучкості та адаптивності. Самостійне опрацювання навчальних тем учнями/ученицями слід поєднувати з синхронними заняттями та уроками.

Результати анкетування показують, що більшість вчителів не вносили змін до календарно-тематичного планування. Водночас коригування календарно-тематичного планування є обов'язковим кроком в умовах дистанційного навчання, коли частину навчального матеріалу вчителі делегують на самостійне опрацювання учням/ученицям (більше у селах). Адже деякі теми можуть бути складними для сприйняття та засвоєння без особливої допомоги чи педагогічних прийомів вчителів. Також є теми, ключові для подальшого розуміння причинно-наслідкових зв'язків, опанування навичок чи підходів, необхідних для подальшого навчання.

Коригування календарно-тематичних планів може відбуватися із застосуванням прийомів:

- ▶ укрупнення шляхом поєднання або інтеграції споріднених тем;
- ▶ перестановки тем місцями із метою винесення складніших тем на очне опрацювання (якщо це не порушує логіки вивчення предмету);
- ▶ розподілу тем на синхронне та асинхронне вивчення тощо.

Розклад

Розклад навчальних занять необхідно адаптувати для умов дистанційного навчання:

- ▶ скорочення часу синхронних уроків відповідно до рекомендацій МОН;
- ▶ передбачення додаткових консультацій педагогів за рахунок перерозподілу невикористаного часу на синхронні уроки;
- ▶ гнучкий для різних класів час початку першого уроку з урахуванням можливостей вчителів виходити на онлайн-зв'язок, а також враховуючи ситуацію в регіоні (до прикладу, наявність частих повітряних тривог вночі);
- ▶ передбачення у розкладі занять великої перерви, щоб учні та вчителі могли пообідати та відпочити.

Підходи до роботи педагогів

Вчителям, особливо у селах, варто частіше застосовувати в умовах дистанційного навчання діяльнісні методи (моделювання та досліди на онлайн-платформах; конструювання та проектування в самостійній та груповій роботі) та групові форми організації роботи учнів/учениць. Це сприятиме комунікації та взаємодії учнів між собою, підвищуватиме їхню активність та мотивацію, убезпечуватиме від академічної недоброчесності (персоніфіковані завдання, тематичні есе, роздуми), сприятиме формуванню наскрізних умінь та навичок.

Організація самостійної роботи учнів

З огляду на виявлені проблеми в учнів із сформованістю ключової компетентності «уміння вчитися» (планувати власну роботу, розподіляти час, здійснювати самооцінювання та самоконтроль) керівнику закладу варто рекомендувати педагогам звернути особливу увагу на формування в учнів зазначених умінь. Із цією метою необхідно розробити покрокові інструкції для самостійного опрацювання матеріалу учнями, розділити навчальний матеріал на окремі блоки та визначити орієнтовний час для виконання кожного завдання, передбачити критерії для самооцінювання. Найкраще це можна забезпечити, подаючи структурований матеріал на платформі MOODLE або Classroom у вигляді електронного курсу. У подальшій роботі варто зменшувати супровід учнів, надаючи їм більше самостійності.

